

Böcker till redaktionen

Vad svarar doktorn?

ICA bokförlag Västerås, 224 s, ca kr 145. — inkl moms

Socialstyrelsen: SOA-projektet

Det dolda missbruket — tidig hjälp

Utbildningsproduktion AB, Malmö 1980, 135 s

Joachim Israel

Språkets dialektik och dialektikens språk

Esselte studium, Arlöv 1980, 222 s

Torgny T Segerstedt (red)

Tankar som styr Sverige 1980

Bokförlaget Ratio, Stockholm 1980, 107 s

Erik Jørgen Hansen

Levekår i velfærdsstater.

Socialforskningsinstituttets pjece nr 9

Teknisk Forlag, København 1980, 48 s, ca kr 20. —

Mogen Kjaer Jensen

Sociale problemer og ydelser 1966—1977

Socialforskningsinstituttets meddelelse nr 30

Teknisk Forlag, København 1980, 70 s, ca kr 15. —

Morten Nissen

Skilsmesser og børn

Socialforskningsinstituttets studie nr 39

Teknisk Forlag, København 1980, 64 s, ca kr 22. —

Ole Bertelsen

Den unge familie i 70'erne

Socialforskningsinstituttets publikation 99

Teknisk Forlag, København 1980, 246 s, ca kr 45. —

I dagens frågor

Red: Sten Söderberg

Legitimation för sjukvårdsanställ

Bestämmelserna om legitimation och annan behörighet på hälso- och sjukvårdens område skall ses över. Det säger statsrådet Elisabet Holm i ett direktiv.

En särskild utredare får uppdraget att pröva behovet av legitimering eller annan behörighet för olika yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården. Syftet är att med bibehållen säkerhet och information till allmänheten göra prövningarna av legitimering m m enklare. Vidare är avsikten att bestämmelserna skall göras mer enhetliga och att likartade bestämmelser skall sammanföras i en enda författning.

Några punkter som utredaren skall behandla är vilket behov som finns av legitimering eller annan behörighet för olika yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården, vilka former för meddelande om legitimation som är lämpliga och vidare om särskild legitimations- eller behörighetsprövning behövs.

Utredaren skall också fundera över hur personer med utländsk utbildning skall inordnas i systemet.

Slutligen skall utredaren undersöka om det behövs särskilda bestämmelser om behörighet för anställning inom den allmänna hälso- och sjukvården. Även behovet av olika behörighetskrav för olika nivåer bör övervägas.

Under arbetets gång bör utredaren informera berörda personalorganisationer liksom berörda arbetstagare. Förslag skall kunna genomföras inom ramen för oförändrade anslag och får inte i onödan försvara genomförandet av en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Ökad kunskap om sjukvårdens behov

Det är ett faktum att sjukvårdshuvudmännen inte vet mycket om vad sjukvårdens produktbehov betyder ekonomiskt samt närings- och samsättningspolitiskt. Detta fastslås i en studie som gjorts av Kommun-Data. Landstingsförbundets styrelse har i anledning av det framlagda resultatet fattat beslut om att utveckla ett nytt statistiksystem. För ändamålet har styrelsen under nästa år beslutat avsätta 225 000 kronor.

Avsikten med studien är att ge sjukvårdshuvudmännen underlag för bedömning av behovet av förbrukningsartiklar och kapitalutrustning inom sjukvården. De måste för detta ändamål ha ett kvalificerat faktaunderlag, som även innefattar marknader och beroendet av lokala, regionala, nationella och internationella företag.

Befintlig statistik är upplagd enligt olika system i olika landsting och bygger på grunddata som inte är entydiga. Den tillgängliga statistiken kan därför inte direkt utnyttjas för statistiska beräkningar rörande hela riket.

I flera statliga utredningar under 70-talet rörande sjukvårdens beredskapsförsörjning har samtidigt allvarliga brister konstaterats.

”En grundläggande uppgift för sjukvårdshuvudmännen bör vara att ha tillfredsställande statistik över behovet av olika produkter och förbrukningen av dem”, konstateras nu i en promemoria som upprättats av landstingsförbundet. Förbundets styrelse har därför, förutom att anslå pengar till ny statistik, också beslutat tillsätta en arbetsgrupp med företrädare för förbundet, Spri, Kommun-Data och sjukvårdshuvudmännen.

Landstingen och högre sjukvårdsutbildning

Alltsedan 1968 års utbildningsutredning (U68) hävdade principen att staten skall ha ansvaret för all högre utbildning har starka krafter arbetat för att den kommunala högskolan — som domineras av landstingens

vårdutbildningar – skulle försvinna. skriver *Landstingens tidskrift* i sin ledare (21/80). Personalorganisationer och elevgrupper har hävdad att utbildnings- och arbetsgivaransvar inte hör ihop.

Staten har av olika skäl – bl.a. rent praktiska – hittills tvekat inför att ta på sig ansvaret också för den vårdutbildning som landstingen bedriver. Det framgår också av huvudmannaskapskommitténs slutbetänkande. Den kommittémajoritet som föreslår ett förstatligande av sjuksköterskeutbildning och andra jämförbara utbildningsvägar får ordentligt mothugg bl.a. av företrädare för statsdepartementen, högskolemyndigheten och landstingsförbundet.

Att en bibehållen och förbättrad kommunal högskoleutbildning är ett landstingsintresse fastslogs vid den förbundskonferens som behandlade frågan i mars 1979. Det politiska budskapet från konferensen var enhälligt och entydigt – landstingen har kompetens och vilja att vidareutveckla sitt ansvar inom detta område. Landstingen får också i huvudsak godkänt betyg av utredningen. Men majoriteten tror att staten har bättre förutsättningar att klara av vårdutbildningen i fortsättningen. *Kommittémajoriteten beräknar att förslaget kostar staten cirka 350 miljoner men leder ändå inte till ökade samhällskostnader.*

Denna bedömning delas dock inte av reservanterna. Experten från landstingsförbundet anser tex att kommitténs förslag står i bjärt kontrast till ett ansvarsfullt statsfinansiellt och kommunalekonomiskt tänkande. Värst är dock att ett genomförande av utredningens förslag allvarligt skulle försvåra ansträngningarna att i olika avseenden närma den teoretiska och praktiska utbildningen till varandra.

Sambanden mellan hälso- och sjukvården och vårdutbildningarna har starkt manifesterats inom ramen för det samlade och gemensamma huvudmannaskapet för de båda verksamhetsgrenarna. Hälso- och sjukvård och vårdutbildning är två olika sidor av samma verksamhet. Ett förverkligande av utredningens förslag skulle utan tvekan komma att undergräva de strävanden som görs för att bättre anpassa utbildningsplaneringen till vård- och personalplaneringen. Förslaget bör därför på goda grunder avvisas.

Dessbättre finns det något att sätta i stället. En verklig reformvilja

kommer till uttryck i de samlade reservationer och särskilda yttranden som fogats till majoritetens förslag. Där framgår hur utbildningen inom den kommunala högskolan kan reformeras och göras ännu bättre skickad att förse hälso- och sjukvården med en väl utbildad personal.

Fel måltidsordning på sjukhusen?

Trots att den mat som serveras på sjukhus i regel är av hög kvalitet förekommer inte så sällan att patienter lider av näringssvält, dvs de får inte den näring de behöver.

Det är främst två orsaker till detta, vilket beskrivs i en artikel i *Näringsforskning*, nr 4/80. Dels är det naturligt att sjukdom och oro sätter ner aptiten, dels är måltiderna ofta koncentrerade på ett sätt som gör att patienterna inte hinner bli hungriga emellan dem. Hungern gör sig istället påmind andra tider på dygnet och stillas då med diverse snack, frukt och liknande. En undersökning av äldre patienter med långvariga sjukhusvistelser efter tex lärbensbrott, visade att de tog en fjärdedel av energin från läskedrycker och andra kioskvaror med lågt näringsvärde. Detta ledde till att proteinhalten i deras kost blev alltför låg, vilket negativt påverkar läkningsförlopp och allmänt tillfrisknande.

Det är angeläget att sjukhusen söker införa normal måltidsordning.

Dagcentral för psyksjuka lyckat experiment

Under de senaste tjugo åren har nya behandlingsformer för psykiskt sjuka gjort det möjligt att genomföra en drastisk nedsnkning av institutionsvården. Medicineringen kan idag ofta skötas av distriktsköterskor och patienterna har möjligheter att leva utanför sjukhuset på ett helt annat sätt än tidigare. Detta har emellertid i många fall inneburit att vårdbördan flyttats över från sjukhuspersonalen till den sjukes anhöriga

utan att dessa fått den hjälp och det stöd som de behöver.

För att komma tillrätta med detta växande problem tog distriktsköterskor och hjälpverksamhetsförestandare inom Västerbottens läns landsting 1974 initiativet till en dagcentralverksamhet i Vilhelmina kommun. I en skrivelse till landstinget krävde de bättre eftervård för mentalvårdspatienter. Skrivelsen resulterade i att kommunen och landstinget året därpå beviljades bidrag för att inom ramen för det sk Vilhelminaprojektet bedriva försöksverksamhet med dagcentralverksamhet för personer med psykiska och sociala störningar. Vilhelminaprojektet är ett forsknings- och utvecklingsprojekt som drivs i samarbete mellan socialstyrelsen, Västerbottens läns landsting och Vilhelmina kommun.

För Vilhelminas del har dagcentralen inneburit att man för psykiskt sjuka fått en öppenvårdsresurs i närmiljö i stället för att hänvisa patienterna till Lycksele eller Umeå. Verksamheten är i huvudsak inriktad på samtalsterapi men studiecirklar och andra fritidsaktiviteter förekommer också. All kontakt är frivillig och den som vill kan besöka Bofinken när som helst. I skriften "Dagcentralen Bofinken i Vilhelmina" (Socialstyrelsen redovisar, 1980:8) beskrivs verksamheten samtidigt som man bl.a. får en kunskap om befolkningens attityder till psykiska störningar m.m.

Dövas psykiska vård koncentreras lokalt

Döva som behöver psykisk vård ska få komma till samma sjukhus oavsett var i landet de bor. Det tycker i alla fall regeringen. I propositionen (förslag till riksdagen) om region-sjukvården föreslår sjukvårdsminister Elisabeth Holm (m) att dövspsykiatri centraliseras till en plats. Regeringens förslag är en seger för kraven från SDR och avdelning 21 på Långbro sjukhus. skriver *SDR-Kontakt* (14/80).

Avdelning 21 på Långbro i Stockholm är idag den enda avdelningen för dövspsykiatri i Sverige. Där ska i

första hand personer från Stockholms län få vård. Men efter speciella överenskommelser kan också personer från övriga landet komma till Långbro.

Tillsammans med avdelning 21 har SDR krävt att alla döva som behöver psykisk vård automatiskt ska komma till en och samma avdelning. SDR och avdelningspersonalen har också begärt fler vårdplatser och mer personal.

Nu föreslår alltså regeringen att all psykvård för döva förläggs till en enda avdelning i landet. Skälet är att det finns så få döva att det är omöjligt att bedriva dövspsykiatrisk vård på fler platser.

Men regringsförslaget leder inte automatiskt till en utbyggnad av avdelning 21 på Långbro. När riksdagen beslutat är det landstingen som ska komma överens om hur det ska lösas praktiskt. Det är nämligen landstingen som ska betala.

I Stockholms läns landsting utreder man just nu den framtida psykvården. Man har föreslagit att Långbro avdelning 21 ska fortsätta som nu. Men det räcker inte om den avdelningen ska klara behovet för hela landet. Göran Svedin är en av landstingets utredare:

– Jag har sett regeringens förslag. Innan jag kan säga om det kan bli någon utbyggnad av avdelningen på Långbro måste vi förhandla med andra landsting om ekonomin. Jag tror inte politikerna i Stockholms läns landsting vill satsa mer pengar på dövspsykiatri. De gör nämligen allt för att stryka i budgetförslagen nu, säger han.

Men Göran Svedin tror ändå att regeringsförslaget kan ha effekt. Det kan leda till att landstingen verkligen börjar förhandla om dövas psykiska vård och hittar ett sätt att tillsammans stå för kostnaderna.

THX temporärt tillåtet

Riksdagen har beslutat ändra läkemedelsförordningen temporärt under fem år så att legitimerade läkare skall få använda naturmedel för injektion. Det blir således ingen sarslösning av THX-frågan vilket Gunnar Biörck i Värmdö, m. motionerat om, utan riksdagen följde regeringens förslag.

Det är de humanitära aspekterna som måste beaktas vid bedömning-

en av vilka bestämmelser som skall gälla för injicering av naturmedel. Det hävdade socialutskottets ordförande Göran Karlsson, s. i debatten. Då han förklarade varför man inte velat stödja en sarslagstiftning för THX.

– Lagar måste stiftas lika för alla – även om det är den omfattande och okontrollerade användningen av THX som i realiteten framtvingat en temporär lagändring.

Gunnar Biörck hade föreslagit en lag som uttryckligen tillät injektion av THX på dr Elis Sandbergs mottagning intill dess att läkemedelsindustrin kunde framställa thymuspreparat som fyllde uppställda krav. Därmed skulle man kunna lösa THX-frågan utan att samtidigt öppna fältet för alla möjliga utländska preparat.

– Den här lösningen innebär bara ytterligare en kriminalisering av dr Sandbergs verksamhet, konstaterade Gunnar Biörck. En absurd situation.

Med hänsyn till svårigheterna att uppfatta konsekvenserna av en liberalare lagstiftning på det här området, föreslog utskottet i enlighet med en motion av Marianne Stålberg m.fl. s. att lagen begränsas till fem år. Efter en utvärdering får man sedan bedöma en eventuell fortsatt giltighet.

Regeringsbeslutet utlöste en rad reaktioner. Blä talade dr Sandberg omedelbart om att nedlägga sin verksamhet då han ju ej är legitimerad läkare. Några dagar senare försäkrade han att han kommer att fortsätta som förut.

Fritidsprojekt mot alkoholmissbruk

Socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor har för 1981 fördelat närmare 5 miljoner kr till olika lokala fritidsprojekt. Syftet är att stimulera kommuner och organisationer att skapa förutsättningar för en meningsfull fritid också för dem som lever isolerat från samhällsgemenskapen. Ett sådant arbete utgör ett viktigt led i samhällets ansträngningar att förebygga alkoholproblem.

Intresset för denna typ av förebyggande aktiviteter är stort och många

sorters verksamheter finns representerade bland de 91 projekt som nu får pengar från socialstyrelsen. Bland dessa kan nämnas alkoholfri dans, grannskapsarbete, friluftsliv och olika kulturella aktiviteter. Socialstyrelsens alkoholnämnd gör en särskild satsning på fritidsaktiviteter som vänder sig till flickor samt på idrottsföreningar som har socialt engagemang i sin verksamhet.

Alkoholnämnden har vidare beslutat ge sammanlagt 145 000 kr till Sveriges elevers centralorganisation, SECO, samt Elevförbundet för att stimulera till alkoholfria skoldanser. SECO avser att stödja lokalavdelningar som av rädsla för ekonomiska bakslag inte vågar arrangera alkoholfria skoldanser. Elevförbundet kommer att engagera musikgruppen "Motvind" som dragplåster i en brett upplagd satsning i Norrbottens, Älvsborgs och Jönköpings län. Målet för dessa aktiviteter är att göra alkoholfria skoldanser till en självklarhet.

För ytterligare information: Kanslichef Rolf Jönsson eller förste byråsekreterare Gunnar Åberg, socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor, tel 08/14 06 00.

Mot våldet i skolan

"En tryggare och mänskligare skola" vill alla ha, och det ska vi förhoppningsvis få via skolminister Britt Mogårds nyss ifrågasatta kampanj som kallas just så, skriver *Kommunaktuellt* 29/80.

Genom olika åtgärder, blä genom att ta hjälp av Stålmännens S-emblem som omformats till ett hjärta, tröjor med antivåldsmärket och en tidning som ska distribueras till skolorna hoppas man klara av detta. Tom Baretta – TV-deckaren – ska finnas med i kampanjen via reklamfilm.

Det är Kommittén mot våld i skolan, där det blä finns representanter för de fackliga organisationerna, SÖ, Socialstyrelsen, justitiedepartementet och Kommunförbundet, som står bakom kampanjen.

– Syftet är att medvetandegöra det våld som faktiskt förekommer, menade Britt Mogård. – Både det tysta våldet, där föräldrarnas brist på engagemang och intresse för barnen spelar in, och över huvud taget mot allt våld. Dessutom att försöka

vända debatten och i stället för att beskriva våldet försöka finna konstruktiva lösningar.

Här hoppas Britt Mogård att den sk normgruppens material ska diskuteras livligt både ute på skolorna och bland föräldrar och elever.

Kommitténs mål är att få en trygg miljö för alla i skolan och att visa att skolan och samhället tar avstånd från både våld och våldstendenser. Man vill medverka till attitydförändringar i samhället och uppmuntra eleverna till att ta eget ansvar för miljön. Man önskar stödja skolans personal i dess arbete och stärka samarbetet mellan myndigheter, hem och skola och samhället i övrigt.

Britt Mogård säger också att kommunerna i alla de sammanhang där samverkan mellan olika förvaltningar förekommer bör bidra till information om kampanjen och dess syfte. Man bör diskutera i varje kommun vad man ska göra för lokala insatser för att stärka våldet och medverka till en trygg miljö i skolan.

"Barn har ett helvete"

Barn och ungdomar har ett helvete i dagens samhälle. Det säger Margareta Toss i en intervju i boken "Smockor & Smek", refererar *Ung Värld* (12/80). Margareta har i 24 år varit redaktör för Kamratposten, en tidning som utges av Bonnierkoncernen men som redaktionellt driver en "icke-Bonnier-sk" linje.

Alla bevakar bara sina egna intressen. Alla utom barnen, som inte har någon möjlighet att försvara sig.

– Många barn som skriver till Kamratposten har problem med sina föräldrar. Föräldrarna dricker, föräldrarna skiljer sig och barnen får nya föräldrar och syskon. Och föräldrarna flyttar och barnen tvingas byta skola och kamrater.

– Barn- och ungdomstidningarna skulle kunna vara ett viktigt stöd. Tidningarna skulle kunna backa upp ungarna, ge dem argument och im-

pulser. Men så fungerar det tyvärr inte idag.

– Det är utan tvekan så att barn påverkas av tidningar. Ofta till och med mer än de påverkas av föräldrarna. Det behövs fler icke-kommersiella tidningar. Kamratposten är bara en liten mygga i det totala utbudet.

– Jag skulle vilja se tidningar som Kamratposten även för förskolebarn och för äldre ungdomar, och tidningarna skulle ha så stora resurser att dom hade råd med lokalredaktioner runt om i landet.

Margareta tycker att det borde finnas Barnens Hus liksom det finns Kvinnohus på ett par orter.

– Dit skulle dom komma med sina problem. Där skulle det finnas kuratorer, där skulle barntidningarna ha sina redaktioner och där skulle man samarbeta med hem, skola och föreningar.

Det är otroligt att det inte finns ett enda sådant hus idag. Men så länge barnkulturen alltid är det minst viktiga, så kan inte sådana här tankar förverkligas.

socialmedicinsk tidskrift

ISSN 0037-833 X

Prenumerationspris (inklusive moms.)

Helår kr 90:–

Studerande helår kr 50:–

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år (därav två dubbelnummer).

Lösnummer kr 12:– (exkl. moms.)

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur Smt utan angivande av källan förbjödes.

Utgivningsplan 1981

Nummer	1	2	3	4–5	6	7	8–9	10
Utkommer	27/1	24/2	24/3	28/4	16/6	15/9	5/11	8/12
Sista manusdag för annonser:	19/12	15/1	12/2	12/3	29/4	5/8	24/9	29/10

Prenumerationsavdelning:

17283 Sundbyberg

Tel. 08/98 40 44 Postgiro 1179-1

Annonsavdelning:

Maud Jacobsson, Alströmergatan 18, 112 47 Stockholm. Tel. 08/51 21 13, 51 67 60

Annonspriser:

Omslagets andra och tredje sida kr 1 850, fjärde sida kr 2 000,

helsida kr 1 650, halv sida kr 1 000, kvartsida kr 600.

Spalthöjd 210 mm, spaltbredd 70 mm,

sidans bredd (2 spalter) 150 mm.

Tryckeri: Norstedts Tryckeri, Stockholm 1981.